

istæ populi fuerunt, et gentes, ab Italia (193), Germania, Hispaniis, Anglia, ab ipsa nostra Gallia Cluniacum derivatæ, ibique simul per totam illam absentiam meam, in immensos causarum cumulos congregata. Hæc ut me præsentem senserunt, ac si in caput meum conjurassent, quæcunque diu continuerant profuderunt. Feci quod potui, et evasi ut potui; hæc qui non advertit, qui non recogitavit, qui non consideravit, quid meruit? Sed indulgebo, dabo veniam, prosequar morem meum. Nolo in uno reo mansuetudinem meam perdere, quam in multis millibus soleo conservare. Jam vero in itinere meo super quo certificari rogasti, quid egerim, quid dixerim, quid invenerim, ad litteras, quas domino Clarevallensi facio, per eas de his omnibus instruendum te mitto. Ibi cuncta leges, ibi cuncta reperies. Scripsi ei, ut ostendat eas tibi. De consan-

(193) *Gentes ab Italia, etc.* Sic et anonymus qui vitam S. Morandi Cluniacensis monachi scripsit. « Ad Cluniacum, inquit, tunc tanquam ad commune pietatis asylum confugebat quasi universus orbis pro suorum spiritali instauratione locorum. Hinc effusa spiritualium virtutum nardo impleta est tota mundi domus ex odore unguenti, dum religionis monasticæ fervor, qui illo tempore pene refriguerat, illorum virorum exemplo studioque recaluit. Gallia, Germania, transmarina quoque Britannia hoc testatur. Hispania, Italia, totaque Europa fate-

Agueo meo, abbate Miratorii mirando, et admirabili, quid dicam non invenio. Invenirem vero fortassis, nisi brevitatis studium finire me epistolam cogeret. Præter hoc tempus breve, Pentecoste urgens, cursor festinans, cursum verbi impediunt, et animum maximos tumultus suos exprimere gestientem reprimunt. Nec illam Miratorii materiam, etiam si tota ei dicaretur, brevis epistola expleret, cui vix liber integer sufficere posset. Da operam, quæso, ut dies colloquii inter me, et dominum Clarevallensem, tertia post Pentecosten Dominica apud Divionem, si fieri potest, habeatur. Dominum abbatem, ut te nobis citissime mittat, rogavi. Tu vero nullo modo citius venire graveris. Es enim mihi, et propter ista, et propter quædam alia, multum necessarius. Cursori, quod tandiu moratus est, noli imputare, sed mihi; excusaque eum apud cæteros. Vale (194).

tur, plena monasteriis ab eis aut noviter fundatis, aut ab antiquo senio reparatis, » etc.

(194) Ad explendum epistolarum hujus libri sexti numerum, quæ computantur in Chronic. Cluniac. Desiderari videntur hic adhuc tres, nisi forte quis illas tres, ad Petrum de S. Joanne, et adversus Petrobrusianos, quæ tractatus potius quam epistolæ censentur a pluribus, et quas se jungendas nos docuit idem Chronicon, eis adnumerandas existimet.

AD LIBROS SEX EPISTOLARUM PETRI VENERABILIS SUPPLEMENTUM.

PETRI VEN. ET VARIORUM AD IPSUM EPISTOLÆ.

NUNC PRIMUM IN UNUM COLLECTÆ.

I.

Epistola R. abbatis Vizeliacensis ad PETRUM abbatem Cluniacensem. — Misericordiam ab eo flagitat pro Philippo quodam monacho irreligioso.

(Circa an. 1125.)

[MARTENE, *Thesaur. Anecd.*, I, 366, ex autographo in archivis S. Mausueti.]

Reverendissimo Domino P. Cluniacensi abbati frater (195) R. Vizeliacensis abbas salutem et benedictionem.

Cum apud Luperciacum hospitati fuisset, in

(195) Is est Raynaldus frater Petri Venerabilis Lugdunensis archiepiscopus.

C ipsa nocte quidam Philippus juvenis, quem a Castello Canino nuper illuc misisti, desperatione cujusdam poenitentiae sibi per epistolam vestram injunctæ ductus, turrem ecclesiae ascendit, et se quærentes fratres lapidibus obruere voluit. Tandem nos ad ecclesiam ivimus, et in fide eum vocavimus: aliter enim descenderere volebat, et quare hoc fecisset inquisivimus. Ille autem dixit se a domno Ildino priore Castelli Canini de confessione sua detectum, et pannos suos, quos ei dimisit patruus suus prædecessor ejusdem Ildini,

qui postmodum ex abbate Vizeliacensi factus est

in morte sua sibi ablatos ab Ildino conquestus est, cum sui panni satis tenues et vetusti ante nos allati fuerint: pro quibus misericordiam vestram flagitamus, ut et ipsum fratrem Philippum ab onere quod portare nescit in tam parvo conventu allevietis, scilicet a custodia et ab abstinentia vini et generalis, et ut pannos suos sibi dimissos recuperet obsecramus.

II.

Petrus Venerabilis abbas Cluniacensis pro Rodulfo de Perrona benefactore ordinat missas ac preces tum Cluniaci tum in toto ordine celebrandas.

(Circa an. 1140.)

[Spicil. edit in 4°, tom. XI, p. 532.]

Ego frater PETRUS humilis Cluniacensis abbas nota facio legentibus ea quæ sequuntur. Comes Rodulfus de Perrona, filius Hugonis Magni, fratris Philippi regis Francorum, magnus amicus et benefactor exstitit hujus in qua omnipotenti Deo servire optamus sanctæ Cluniacensis Ecclesiæ. Hic post reliqua bona opera sua, quibus Deum sibi propitiare dum incolumis viveret, laborabat, jam infirmus et morti proximus præcedentibus aliquid majus adjunxit. Nam monasterio de Crespeio, quod antiquitus in eodem Crespeii castro constructum fuerat, et Cluniacensi Ecclesiæ subditum erat, tam in terris quam in terrarum redditibus, tanta largitus est, ut redditus annui terrarum illarum, mille solidorum quantitatem excederent. Præter hæc et multa alia quæ diversis ad Cluniacum pertinentibus monasteriis delegavit, etiam ipsi Cluniacensi monasterio quingentas argenti marcas jure testamentario donavit. Quæ ipso jam vita exempto paucis post diebus Cluniacum allatæ sunt, et Cluniacensi conventui publice in capitulo præsentatæ.

Nolentes ergo, imo vitantes tantis beneficiis ex toto apparere ingrati, communi consilio et precibus præcipimus ei duo tricenaria fieri, tres missas ab unoquoque sacerdotum cantari, ter septem pœnitentiales psalmos a cunctis aliis non sacerdotibus dici; per universa monasteria ad Cluniacum pertinentia, ubi ordo tenetur, tricenaria celebrari, ab aliis sacerdotibus tricenaria non facientibus duas missas absque exceptione aliqua celebrari. Super hæc omnia, quod raro cuilibet conceditur, datum est ei et anniversarium solemne, sicut uni post imperatores et reges de majoribus amicis et benefactoribus nostris. Ut autem sciatur ejusmodi sit hoc anniversarium, die qua illud celebrandum est, fiet pro eo generale officium in conventu cum missa similiter publica; fratres universi sacerdotalis ordinis Cluniaci morantes, eadem die missam pro ipsius salute celebrabunt, alii psalmum *Miserere mei Deus* dicent, et tredecim pauperes reficientur. Annuale insuper missarum, hoc est anno integro quotidiana missa pro eo celebrabitur. Facta sunt ista ut omnipotens

A miserator per immensam misericordiam suam ejus misereatur, et a sorte impiorum ereptum, eum numero suorum associet, et felicis ac sempiternæ vitæ participem facere dignetur. Amen, amen.

III.

Epistola Petri abbatis Cluniacensis ad Diethelmum presbyterum. — Monasterium de Thierbach diocesis Basileensis ordini Cluniacensi aggregat.

(Anno 1142.)

[MARTENE *Theas. Anecd.*, I, 395.]

Venerabili presbytero domino DIETHELMO, et omnibus in parochia de Sultza commorantibus, frater PETRUS Cluniacensis abbas, salutem.

Quando primo novam plantationem de Thierbach inchoastis, et in subjectionem esse Cluniaci destinastis, vos ipsos omnium fratrum Cluniacensium orationibus incorporastis. Quocirca nos eundem locum ulterius permanere in dominio Cluniaci prædicti privilegio stabilimus, et nulli alteri ecclesiæ subjacere, nec aliud contra privilegium valere præcipimus. Omnes ergo eodem loco bona facientes, nos participes omnium bonorum omnium fratrum Cluniacensium constituimus, et confratres nostros facimus, et in morte et in vita pro eis orare decernimus, ut Deus eos ab omnibus peccatis absolvat. Amen.

¶ Datum Cluniaci anno millesimo centesimo quadragesimo secundo, tertio Nonas Martii.

IV.

Epistola Petri venerabilis ad Odonem Belvacensem episcopum. — Petrus monachus Cluniacensis fit abbas S. Luciani.

(Anno 1147.)

[*Gall. Christ. nov.*, t. X, col. 256.]

O[don] Dei gratia Belvacensis Ecclesiæ venerabili episcopo et ejusdem Ecclesiæ canonicis, et conventui B. Luciani, frater P[etrus] abbas Cluniacensis, salutem et dilectionem.

Quamvis grave sit nobis fratres nostros aliis concedere monasteriis, petitioni tamen vestræ, intuitu charitatis assensum non negavimus, et fratrem Petrum, quandiu abbas fuerit ecclesiæ B. Luciani, liberum et absolutum concedimus. Valet.

V-VII.

Petri Venerabilis ad Sugerium abbatem epistolæ tres.

(Exstant inter epistolas Sugerii numm. 31, 126, 127. Vide *Patrologiæ tom. CLXXXVI.*)

VIII.

Epistola Sugerii abbatis S. Dionysii ad Petrum Venerabilem.

(Vide *ibid.*, sub num. 164.)

IX-XI.

S. Bernardi ad Petrum Venerabilem epistolæ tres. (Vide S. Bernardi epistolas 148, 149, 267 *Patrologiæ tom. CLXXXII.*)

XII.

Epistola Petri Cellensis ad Petrum Venerabilem. (Exstat lib. II epist. Petri Cellensis, epist. 1.)

XIII.

Epistola Petri Venerabilis ad Hugonem abbatem de Tribus Fontibus. — Ad petitionem S. Bernardi donationem facit monasterio Trium Fontium (196).

(Anno 1150.)

[MARTENE *Anecd.* t. I, col. 407, ex chartario Clun.]

Dilecto et venerabili fratri HUGONI abbati de Tribus Fontibus ejusque successoribus regulariter substituendis frater P. humilis Cluniacensis abbas in perpetuum.

Nihil magis convenit et personæ et Ecclesiæ nostræ, quam quærere quæ ad pacem sunt, et sub charitatis concordia, reliquos ordines qui ubique terrarum nobis et nostris junguntur, dulciter confovere. Præcipue autem illos qui de Cisterciensi ordine exierint, specialiter domum Clarevallensem, singulariter ejusdem loci abbatem charissimum nostrum, et quæ ad ipsum pertinent volumus omnimodis conservare. Inde est quod ecclesiam de Tribus Fontibus primogenitam filiam Clarevallensis monasterii adversus filios nostros monachos Sanctæ Margaritæ et illos de Baudo Villari, ne aliqua querela amplius de vicinitate terrarum inter eos oriatur, præsentis privilegii pagina communimus. Donamus enim prædicto monasterio de Tribus Fontibus ad petitionem charissimi nostri Clarevallensis abbatis, et confirmamus quidquid habebamus a parte Trium Fontium usque ad fontem qui dicitur Berar Sarcum : ita ut a prædicto fonte sit meta et linea via Roberti Hispaniæ, usque ad Caladium de Rocheriiis, quæ est via ultra veterem capellam, et ultra viam Salmariam ; et inde usque ad territorium de Clanseniaco : ita ut præfati monasterii de Tribus Fontibus sit, quidquid est infra terminos istos sine omni costumia, ad annum censum decem solidorum Pruviniensis monetiæ, qui reddentur singulis annis in die Ascensionis Domini domui de Baudo Villari. In hac autem terra monachi de Tribus Fontibus in plurimis locis habebant tertiam partem, qui et dederunt nobis quamdam partem quam habebant extra fontem Berar Sarci, videlicet quidquid ibi habebant : ita tamen factum est hoc, quod monachi nostri de Baudo Villari excellent ibi terram quam excolere solebant, vallem illam quæ est inter veterem capellam et pratum, et in longum usque ad Caladium viam quam supradiximus, et nihil amplius. Quod si terram illam dimiserint monachi, non poterunt eam dare, nisi monasterio de Tribus Fontibus. Habebunt etiam ibi usuarium nemoris in omnibus ad proprietatem domus suæ, et communem pasturam in omnibus finibus Trium-Fontium, ad omnia pecora sua ; et monachi de Tribus-Fontibus similiter, in omnibus finibus eorum et ad omnia pecora sua. Ne autem hoc aliqua temporum vetustate vel alicujus hominis perversitate aut mutaretur aut deperiret sigilli nostri impressione firmavimus.

(196) Trium-Fontium-insigne monasterium ordinis Cisterciensis in diocesi Catalaunensi anno 1117 fundatum.

A Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini 1150.

XIV.

Epistola Petri Venerabilis ad R. priorem S. Benedicti. — Permittit electionem abbatis.

(Circa annum 1150.)

[MARTENE, *ibid.*, col. 408.]

Venerandis et dilectis fratribus nostris R. priori et aliis apud S. (197) Benedictum Deo servientibus, frater P. humilis Cluniacensis abbas, salutem, et a Domino benedictionem.

Vidimus litteras dilectionis vestræ, et nuntios audivimus, denuntiantes nobis obitum domni Willelmi abbatis vestri, in quibus et illud legimus, quod videlicet licentiã, gratiam, et benedictionem, ad eligendum abbatem, expetitis a nobis, qui monasterium vestrum in honestate atque religione regere valeat, et in temporalibus atque spiritualibus, opitulante Domino, ad meliora provehere. Ad quod rescribimus, quod venerunt cum domno Honesto abbate, et ejus socio, quos nobis misistis : quorundam Romanorum pontificum privilegia ostendimus, eaque coram ipsis ex parte legimus, scilicet Gregorii papæ VII, Urbani II, Paschalis II, Gelasii II, Calixti II, Honorii II, Lucii II, in quibus aperte continetur modus, quo obeunte abbate vestro, ad abbatis alterius electionem procedere debeatis : quem si in vestra electione, ut decet, servaveritis, nos id sicuti et justum est, libenti animo vobis concedimus. Et ut ad hujusmodi electionem faciendam, in nomine Domini procedatis, non solum volumus, sed etiam prorsus hortamur. Quod si forte, juxta quod a jam dictis legatis vestris accepimus, reverendi patris nostri domni Eugenii papæ mandatum, vel decretum aliud continens, quod nos tamen nunquam vidimus, vel accepimus, habetis ; nos voluntati ejus, mandato, vel decreto, in nullo contraimus, neque vos ab implendo ejus præcepto, vel jussione, in aliquo impedimus. Spiritus consilii et timoris Domini sit et nunc et semper vobiscum. Amen.

XV.

Epistola Petri abbatis Cluniacensis ad R. abbatem Moisiaci. — Mandat ut fratres beatæ Mariæ Deauratæ justitiam faciant canonicis S. Stephani Tolosani.

(Circa annum 1150.)

[MARTENE, *ibid.*, col. 409, ex chartario S. Stephani Tolosani.]

Venerabili et dilecto fratri domno R. abbati Moisiacensi, frater P. abbas Cluniacensis salutem et dilectionem.

Præpositus S. Stephani Tolosanæ sedis, de fratribus S. Mariæ Deauratæ querimoniam in concilio fecisset, si non illum compescuissemus, promittentes eidem justitiam de prædicti loci fratribus. Mandamus itaque vobis, ut fratres ipsos cum canonicis

(197) In monasterio scilicet S. Benedicti ad Padum, quod Cluniaco subjectum confirmavit Honorius papa II in epistola ad Cluniacenses.

judicium justitiæ faciatis subire, et quod æquitas A
judicii dictaverit, ita teneri ac prosequi, ut non sit
unde merito querimoniam debeant facere; sic enim
illis promisimus, et sic fieri volumus ac præci-
pimus.

XVI.

*Litteræ Petri abbatis Cluniacensis, de societate inita
inter Cluniacenses et Resbacenses monachos.*

(Anno incerto.)

[MARTENE ubi supra, ex ms. Resbacensi.]

Universis sanctæ Cluniacensis Ecclesiæ fratribus
ubique terrarum constitutis, frater PETRUS Clunia-
censis abbas, salutem, gratiam et benedictionem.

Pia et cognita opinio probatæ religionis domni
Natalis Resbacensis abbatis nobis persuasis, quate-
nus eum ejusque congregationem nostræ, id est Clu-
niacensi congregationi, nostramque Resbacensi, quo-
dam familiarium orationum vinculo visceribus Chri-
sti incorporaremus. Noveritis ergo nos ei ejusque
fratribus per omnia loca nostra concessisse capitu-
lum, et cum brevis alicujus defuncti Resbacensium
fratrum ad nos venerit, generalem missam in con-
ventu et officium habeat. Ipse vero dominus Natalis,
ejusque successores in locis nostris capitulum tene-
bit, in refectorio ad scillam sedebit, post obitum
suum in Cluniaco tricenarium habeat. Hoc ita ob-
servandum statuimus.

XVII.

*Petri abbatis Cluniacensis Epistola ad Venetos sena-
tores. — Ad ineundam suffragiorum societatem.*

(Anno incerto.)

[MABILL. *Analect.* ed. in fol., p. 459.]

Dilectissimis nobisque plurimum devotis dominis
L. V. D. B. PETRO L. atque Basiliis germanis fra-
tribus Fr. P. C. F. S. indignus cum omni congrega-
tione Cluniacensi totius salutis, totius bonitatis,
totius benedictionis plenitudinem.

Bonorum omnium inspiratori cunctorumque om-
nipotenti largitori Deo, qui vestris cordibus tam
devotum erga nos nostramque congregationem tam
ardentissimæ charitatis inspiravit fervorem, grates
immensas reddimus. Etenim, cum apud Venetiam
orationis beati Marci et visitationis fratrum gratia
essemus, non valemus vestræ devotionis vestrique
obsequii largitatem exprimere. Sed quoniam valde D
inhumanum est tanti beneficii esse immemores, ut
cætera omittamus, illud dicere et memoriæ man-
dare volumus, qualiter vestræ dilectioni statuere
et confirmare placuit, ut vos annuatim centum li-
bras candidi incensi Deo et beatis ejus Petro et
Paulo atque eorum Cluniacensi Ecclesiæ ob ve-
strorum detis remissionem peccatorum. Quamob-
rem nos constituimus propter vestrorum qui de-
cesserunt, tam marium, quam feminarum paren-
tum indulgentiam peccatorum, ut omni anno in
crastinum transitus sancti Benedicti fiat generale
officium cum missa, atque ab omnibus sacerdo-
tibus missa cantetur, et a cæteris psalmi secun-
dum morem nostri ordinis. De cætero omnipo-

tens Deus vos benedicat, et ad vitam perducatur
æternam.

XVIII.

*Ejusdem Petri abbatis Cluniacensis Epistola ad Car-
thusienses. — Ejusdem argumenti.*

(Anno incerto.)

[MABILL. *Analect.*, ibid.]

Ego frater PETRUS, humilis Cluniacensium ab-
bas, nota facio cunctis ista lecturis quæ sequun-
tur.

Fratres Carthusienses quam signatæ et famosæ
religionis fuerint semper, innumeris per orbem dif-
fusi miraculis clarum est. Ea de causa a primis
promotionis nostræ ad hoc officium annis, et etiam
antea, adhæsit anima mea illis, et super omnes
religiosæ professionis congregationes, exceptis com-
missis nobis semper eos et dilexi et veneratus sum.
Non minorem autem ipsi jam ante annos xxx dile-
ctionem, et ubi eis possibile fuit, operis vicem no-
bis rependerunt. Unde a nobis assensu fratrum in
capitulo Cluniacensi constitutum est, ut obeunte
fratre Carthusiensis ordinis, fiat pro ipso apud
Cluniacum officium et missa in conventu: singuli
autem sacerdotes unam missam, alii vii psalmos
vel septies *Miserere mei Deus* dicant: in cæteris vero
prioratibus Cluniacensis congregationis officium
publicum cum missa persolvatur. Statutum est
etiam, ut nomina eorum, postquam defuncti fuerint,
post fratres nostros defunctos in memoriali defun-
ctorum scribantur, tam in Cluniaco quam in cæte-
ris locis nostris.

XIX.

Carthusiensium epistola ad Cluniacenses.

(Anno incerto.)

[MABILL. *Analect.* ibid.]

Nos indigni et humiles pauperes Christi qui in
eremo Carthusiæ propter amorem nominis Jesu
consistimus, et cæteri præpositi nostri priores cum
fratribus suis, nota facimus posteris ista quæ se-
quuntur.

Domnus Petrus Cluniacensis Ecclesiæ abbas, a
primis promotionis suæ annis quantum nos dilexe-
rit, quanta charitate nobis astrictus fuerit, et nos
expertus sumus, et multis manifestum est. Fratres
quoque ejusdem sanctæ congregationis, tam an-
tiquiores, quam moderni, ex quo domus Carthusiæ
sumpsit exordium, semper nos dilexerunt, et in
Christo Jesu multum venerati sunt, pluribusque
beneficiis nostram paupertatem sustentaverunt. Unde
ne ingrati simus tantæ dilectioni, pro modulo no-
stro (pauci enim numero sumus) ut aliquid tamē
secundum possibilitatem nostram et morem no-
strum offeramus, congregatis nostris quibuscun-
que præpositis prioribus, et recitatis litteris quas
præfatus abbas nuper detulerat, ex voluntate et
animo, et sententia ipsorum in communi capitulo
constitutum et confirmatum est hoc quod sequi-
tur. Pro domno Petro abbate Cluniacensi, quando
eum obire contigerit, in cunctis nostri ordinis

domibus, excepto anniversario, quod in nostro Martyrologio scribitur, idem et par officium fiat, quod pro priore vel professo fieri consuevit. Pro cæteris vero totius ordinis Cluniacensis defunctis, præter privatas orationes, semel in anno generale officium, tam de missa, quam de agenda in conventu celebrabitur: a singulis quoque sacerdotibus pro eisdem defunctis singulæ missæ, a non sacerdotibus pro eisdem defunctis unum psalterium, a laicis trecentæ orationes Dominicæ persolventur (198).

XX.

Petri Venerabilis præceptio seu constitutio de Balmensi monasterio.

(Anno 1151.)

[MABILL., *Anal. Bened.*, t. VI, p. 500.]

Ego frater PETRUS, humilis fratrum Cluniacen-

(198) 1. Varias spiritualis societatis formulas huc retuli, tum quia pleræque illustrium virorum sunt, tum ut sumpto inde argumento, ejusmodi societatum originem, progressum, ritusque illustrarem. Etsi enim rem attigerint nonnulli auctores, quædam tamen observatu haud indigna prætermisisse mihi videntur, de quibus hic agere aliquod operæ pretium duxi. Fluxit vero mos iste ex persuasione ecclesiasticæ communionis, et ex usu diptychorum, quæ olim in sacris obtinebant, ut symbolum istius communionis. Duplex in eis ordo erat, vivorum et mortuorum, quorum nomina inter sacra recensebantur. Diptychorum exemplo inventum est apud monachos necrologium seu liber de mortuis, in quo ascripta sunt nomina fratrum, benefactorum, et eorum qui ex condito in societatem admissi erant. Hi ex nomine, quo quisque mensis die obierant, recitabantur post Martyrologii et Regulæ lectionem ad Primam. Dicebantur *conscripti in Regula*, seu *in Martyrologio*, aut *in libro vitæ*. Hinc dicti *Fratres conscripti* apud Sanctum Gallum.

2. Ritus iste invaluit apud nostros jam inde ab ineunte sæculo sexto. Testes litteræ Theodilanæ seu Theodetrudis matronæ, quæ ob donationes Dionysiano cœnobio factas postulavit, ut *nomen suum in libro vitæ conscriberetur*, anno XLIII Chlotharii regis. Idem eodem tempore postulat Bertchramnus episcopus Cenomannensis in suo testamento. Insignis hac de re locus eodem ævo exstat apud Bedam in epistola ad Eadfridum episcopum et ad congregationem Lindisfarnensium monachorum, prosaicæ S. Cuthberti Vitæ præfixa, in qua præmioli vice sibi viventi orationes deposcit, insuper hæc addit: *Sed et me defuncto pro redemptione animæ meæ, quasi pro familiaris et vernaculi vestri, orare, et missas facere, et nomen meum inter vestra scribere dignemini. Nam et tu, sanctissime antistes, hoc te mihi promisisse jam retines: in cujus etiam testimonium futuræ conscriptionis, religioso fratri nostro Gudfrido mansionario præcepisti, ut in albo vestræ sanctæ congregationis meum nunc quoque nomen apponeret.* Ita rogatu Caroli M. Alcuinus ab episcopis synodi Francofurtensis in communionem suffragiorum admissus est.

3. Hæ singulorum hominum societates erant: sed quando primum congregationes seu monasteria cum aliis perpetuas ejusmodi societates inierint, non adeo liquet. Mihi vero nihil super his occurrit antiquius, quam epistola 24 S. Bonifacii ad Aldherium abbatem, in qua petit orari *pro dormientium fratrum animabus, quorum nomina gerulus harum, inquit, litterarum demonstrabit.* Duæ sunt aliæ ejusdem argumenti epistolæ inter Bonifacianas, quarum

una abbas, notum facio tam eisdem fratribus, quam cunctis legentibus ea quæ sequuntur.

Balmense monasterium, a sancto, ut fama est, Columbano fundatum, diu non sub ipso tantum, sed et post ipsum diutius in sanctæ religionis proposito a sancto fundatore suscepto tempore non parvo perseveravit. Adeo autem tam constantem sui perseverantiam in his sacris studiis exhibuit, ut tam apud Luxovium et Lirinum præcipua prius monasteria, quam etiam in tota pene Gallia religione monastica languéscente, in sola Balmensi ecclesia fugaces ejus reliquiæ longo post tempore velut ex propriis sedibus expulsæ resedissee viderentur. Testis est horum quæ dico, cum multo amore et honore nominandus sanctus Pater noster Odo, qui ab ultimis pene occidentis finibus causa explorandæ religionis egressus, cum multa monaste-

una Cinehardi episcopi ad Lullum, numero 74, altera est Dodonis abbatis Hornbacensis ad eundem Lullum seu Lullonem Moguntinum antistitem, quæ epistola inter Bonifacianas est ordine 84, in qua Dodo cum sua S. Petri congregatione monachorum ita loquitur: *Igitur cum salutationis officiis humili prece deprecimus, ut istam familiam Christi et sancti Petri in vestra commemoratione semper habeatis: et ipsi pro omnibus amicis vestris, tam episcopis et eorum clero, quam abbatibus et eorum monachis, seu abbatissis et Deo dicatis, in ista congregatione S. Petri oratores vestros, tam vivos, quam defunctos, in vestra mercede commemorare faciatis, ut in sacris orationibus illorum eam assidue memorare debeant, quatenus per illorum suffragia olim optatam adire mereamur patriam paradisi.* Similiter vos deprecamur, ut omnium amicorum vestrorum nomina, tam virorum, quam defunctorum, per præsentem fratrem nostrum Saganaldum, per breve ad nos dirigere faciatis, ut ipsos, sicut de aliis fratribus nostris facimus, ita in nostris assiduis orationibus ipsos memorare debeamus. Hisce litteris instituta est spiritualis orationum societas cum ecclesia Moguntina, et cum iis omnibus, quos ipsa in suam communionem cooptaverat, et quidem non modo in gratiam mortuorum, sed etiam vivorum.

4. Brevia seu breves illi, de quibus agit epistola, rotuli erant, in quibus sociorum nomina ultro citroque per gerulos mittebantur. Horum brevium exempla suppeditat Hæftenus in Disquisitionum monasticarum tom. II, pag. 793. Generales unius anni breves illi erant, id est unius anni mortuos continentes: sed quando itineris difficultas non obstabat, singulares pro unoquoque mittebantur. Moris vero erat, ut ex iis, ad quæ ejusmodi schedulæ mittebantur, monasteriis remitteretur versus lugubres in funus personarum maxime insignium, qui versus *Tituli* appellabantur, ut *Titulus S. Remigii*, etc.

5. Itaque a sæculo maxime octavo vulgata est in ecclesiis ac monasteriis ejusmodi orationum communio, qualis est una in Spicilegii tomo IV, inter monachos Dionysianos ac Remigianos anno xxv Ludovici Pii eo pacto inita, ut *talis inter eos fervor charitatis et tanta vis dilectionis maneret, ac si in uno (si fieri possit) conversarentur loco.* Deinde ut *quando aliquis ex ipsis corporis nexibus absolutus a sæculo migrasset, unusquisque eorum infra triginta dies psalterium pleniter compleret, ac sacerdotes missas eidem psalterio congruentes pro eo celebrare studerent, et tres vigiliis, id est primo et septimo atque tricesimo die, communiter pro eo peragerent.* Si vero quidam ex eis, inquit, aliqua corporis incommoditate occupatus fuerit, mox ut nobis nuntiatum fuerit

ria per diversas constituta regiones circuisset, non invenit ubi requiesceret pes ejus, nisi apud Balamam: ubi congruum votis suis ac sanctis desideriis locum inveniens, exiit ibi veterem hominem cum actibus suis, et induit novum qui secundum Deum creatus est.

Processu dehinc temporis a Willelmo magno et nobili Aquitanorum duce ad fundandum novum monasterium in Maticensi episcopatu, valle quæ Cluniaca dicebatur electa, eaque cura Bernoni Balmensi abbati ab eo imposita, proventus est de monacho in Cluniacensem abbatem jam dictus pater Odo; qui de Balma Cluniacum translatus, Cluniacensis ordinis prima fundamenta jecit: eaque non super arenam, sed super petram constituens, tam per se quam per sibi succedentes sanctos ordinis nostri patres coeptum sanctitatis ædificium, ut nunc datur cernere, per omnipotentis Dei gratiam usque ad ipsa pene fastigia cœli provexit. Sed ut inter innumera de talibus exempla superbientibus mortalibus ostenderetur, non solum hominem, sed nec aliquid in mundo humanum esse posse diuturnum, verumque esse quod de ipso homine verax scriptura loquitur, nunquam in eodem statu permanet; et illud, summisque negatum est stare diu, a longo bene diu servatæ religionis proposito jam dictum

omni die, quousque convalescat, aut ab hac luce discedat, unusquisque quinque psalmos pro eo sollicite compleat. Denique ut nomina defunctorum illorum inter nomina nostrorum defunctorum inserantur, ut sicut pro nostris, ita etiam pro illis quotidie Deo sacrificium offeratur. Præter hæc litteræ societatis inter Gallenses et Augienses monachos tempore Caroli Magni initæ addunt semel in anno commemorationem omnium defunctorum pro annuali singulorum, et quidem xviii Kalend. Decemb. quo die etiam nunc a nobis celebratur, præter solemnem omnium defunctorum memoriam, quæ S. Odiloni originem suam refert acceptam.

6. In superioribus formulis hæc fere pro unoquoque mortuo persolvuntur: missæ, vigiliæ seu agendæ mortuorum, psalmodiarum aliquot per certos dies recitatio, vel orationis Dominicæ; præbendæ seu annonæ in pauperes erogatio, sive per totum annum in dies, sive per continuos triginta dies. Nihil de oratione seu salutatione angelica, nihil de communione sacra. Quippe necdum ita tritus erat salutationis angelicæ usus, nec prorsus communionis in gratiam multorum, quæ his temporibus ubique recepta est. Quidni vero id fieri possit, quando operum merita in alium conferri possunt? Unde Gregorius Nazianzenus cum Eulalio scripta schedula paciscitur, ut Eulalius secum jejunii, Gregorius cum Eulalio silentii meritum communicaret. Neque porro quisquam inficias ire debet, uberiorem meriti portionem refundi in eum, qui ex conducto suffragiorum communionem obtinuerit, quam in alium, qui pro generali ratione ecclesiasticæ communionis eadem participat. Sicut orationis, quam quilibet ab alio impetraverit, virtutem peculiariter meretur, quam qui pro unitate corporis mystici ejusdem orationis fit particeps.

7. In cathedralibus ecclesiis ejusmodi societates etiam in usu erant. Moguntinæ ecclesiæ exemplum superius retulimus. Fulbertus Carnutensis episcopus aliud de sua Ecclesia addit in epistola 110 ad Lexoviensem pontificem, ex qua eum ad relaxandas circadas hortatur his verbis: *Optamus etenim potius,*

A Balmense monasterium, quo casu nescio, paulatim concidit, et a summis ad ima defluxit.

Prætereo casum, qui nostri temporis hominibus nimium notus est, et qui indignitate sui scripto ad posterum transmittendus non est. Et ut ad rem, propter quam breviter ista præmisimus, cito accedamus; temporibus meis destitutum omni pene monastici fervoris proposito locum sæpe nominatum, Balmense dico monasterium, pater noster dominus Eugenius papa III mihi ex insperato commisit; et ut curam quam possem ad istud in melius reformandum adhiberem, litteris suis rogavit, pariter et præcepit. Præcepit etiam et insuper privilegio apostolico sanxit, quatenus idem locus Balmensis, non abbatia, sed prioratus nomine, Cluniacensi semper monasterio subesset. Fecit autem hoc ea de causa, ut labor noster vel sollicitudo illi loco adhibita certius [*al.*, citius] ac liberius in fructum optatum prorumperet, et ad finem congruum remotis omnibus obstaculis facilius perveniret. Confirmavit hoc idem Chrysopolitanus, qui et alio nomine Bizuntinus vocatur, archiepiscopus dominus Humbertus, in cujus diocesi locus ipse continetur, laudante hoc et confirmante in mea præsentia universo capitulo suo, et hoc ipsum attestante charta, quæ in Cluniaco continetur signata sigillo suo. Non defuit huic ne-

non parvo tuæ ipsius utilitatis amore ducti, in albo felicis ordinis benefactorum nostrorum te recenseri: ut cum pro illis, tum etiam pro te jure Domino sacrificium offerentes, ac humanitatis tuæ beneficia coram illo recitantes, dignum te libro quoque vitæ cœlestis inseri prædicemus. Sed præ cæteris insigne exemplum est in actis Aldrici episcopi Cenomanensis, qui in synodo anni 840 orationes pro se instituit, ejusque exemplo qui synodo aderant, pro suis confratribus in anno duodecim cantare missas cum oblationibus et reliquis orationibus singuli promiserunt: et quodcumque, inquiunt, nostrum unusquisque decesserit, decanus nomina de suis junioribus conscripta in nostra per singula tempora synodo deferat, et unusquisque nostrum pro illis missas compleat duodecim cum oblationibus, et reliquis orationibus, et vigiliam cum novem psalmis et totidem lectionibus et responsoriis, una cum matutinali synaxi (Laudes vocamus) fideliter pro defunctis fratribus peragat. Hæc in tomo III Miscellaneorum Baluziano, pag. 148. Deinde subsequuntur missæ tam pro vivis, quam pro defunctis: ubi in secretis orationibus mentio fit de dyptychis vivorum ac mortuorum.

8. Denique prætermittendum non est id quod legere memini in litteris societatis, anno 927 initæ inter canonicos ecclesiæ Laudunensis et Sancti Remigii monachos, eo videlicet rationis tenore ut cum quilibet utriusque congregationis divina vocatione hominem exuerit, omnes hoc audito mox ad tactum signorum ecclesiam adeant, communiterque exitum pro illo decantent, ac veluti ibidem præsens frater obierit, animam ipsius Deo precibus commendent. Postea vero quatuor vigiliis ejusdemque numeri missas, primi scilicet, tertii, septimi, ac trigesimi diei, decantent, omnesque simul integrum canendo psalterium. Nomen quoque fratris in catalogo defunctorum annotetur, sacro altari tempore sacrificii superponendum. Hæc erant dyptycha, quæ ob oculos sacerdotis tempore sacrificii ob memoriam ponebantur.

gotio voluntas et assensus comitis Burgundiæ Willelmi ipsius monasterii advocati, cujus non solum assensu, sed et instinctu omnia gesta sunt. Ostendit hæc charta, quam armarium Cluniacense continet, sigilli ejus impressione signata. Hoc monasterium ego frater Petrus, humilis fratrum Cluniacensium abbas, jam dicti domni Eugenii papæ III imperio, archiepiscopi ecclesiæ Bizuntinæ assensu, domni Willelmi comitis rogatu, ut jam dixi, regendum suscipiens, multum in eo laboravi; multa, ut tam in spiritualibus quam in temporalibus proveheretur, expendi; et tandem brevi tempore matrem inveteratam in juvenem et formosam Cluniaci filiam, gratia Spiritus sancti, magis magisque in dies decorandam converti. Unde quia dicente Domino juxta unum evangelistarum, dignus est operarius cibo suo; et juxta alium, dignus est mercede sua; vellem, si omnipotenti Domino placeret, aliquem hujus laboris mei fructum, non hic, sed alibi percipere, et horarum laborem mercede perpetua compensare. Præcipio itaque, et constituo, ut die, qua viam universæ carnis me ingredi Domino placuerit, et commune mortis debitum solventem quo jussit evocare; a priore Balmensi, quicumque ille fuerit, refectio fratribus, tam in conventu, quam in infirmaria, more majorum et solemnium procurationum, de bono pane et fabis, vino bono, optimis et magnis piscibus; vel, si congruum tempus fuerit, quantum ad infirmos splendide de carnibus magnifice exhibeatur. Præter hoc, constituo, ut eadem die centum pauperes de pane, vino et carnibus; vel publicæ abstinentiæ diebus, de cibis temporariis competentibus plenissime reficiantur. Hoc per Dei gratiam post obitum meum annuatim semper: quantum autem vixero, exhibeatur jam dicta refectio absque aliqua imminutione fratribus et pauperibus ix Kal. Novembris, hoc est in vigilia dedicationis majoris et novæ ecclesiæ, quam felicis memoriæ domnus Innocentius papa II nostro tempore, postulatione et studio dedicavit. Quid pro anima mea vel viventis, vel mortui ea die fiat, non est meum præcipere, et nihil inde instituo: quia hoc sollicitudini et charitati fratrum nostrorum relinquo.

Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini 1151 die Circumcisionis Domini, lectumque est in capitulo Cluniacensi audientibus universis fratribus, idemque approbantibus eisdem confirmatum (199).

XXI.

Indulgentia data Ecclesiis Cluniacensibus Italiæ a Petro abbate Cluniacensi.

(Anno 1154.)

[BALUZ., *Micell.*, ed. in-fol., t. IV, p. 18.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo centesimo quinquagesimo quarto, tertio die

(199) Hanc Petri Venerabilis constitutionem Fredericus imperator post duos annos litteris suis confirmavit (*vide infra*), et post eum Adrianus papa IV,

A mensis Maii, indictione secunda. Quoniam qui alicui sedi præsidet, sibi et suis subditis diligenter prævidere oportet. Infirmantibus enim membris, non convalescit caput. Ideoque ego Petrus Dei gratia sanctæ Cluniacensis Ecclesiæ, communicato consilio, cunctis Ecclesiis nostræ ditioni subditis per universam Italiam constitutis remittimus atque perdonando statuimus quatenus nec nobis nec alicui nostro successori neque alicui nostræ congregationis personæ ab hinc usque ad duodecim annos circum vel aliquid exactiōnis in prædictis Ecclesiis facere liceat præter nostram nostrorumque nuntiorum procuracionem et annualem censum, quem nobis debent colligere prior Pontidensis et prior Cremonensis. Quod etiam ideo disponimus, quia præfata Ecclesiæ trecentas libras denariorum Mediolanensium veterum, quatuordecim libras, et quinque solidos minus persolverunt, quos in Longobardiæ partibus debebamus. Si quis autem nostræ congregationis contra hoc nostri statuti præceptum insurgere vel infringere præsumpserit, nullo modo prænominatæ Ecclesiæ eum recipiant, neque illi aliquid impendant. Quod ut verius credatur et diligenter ab omnibus observetur atque in Dei nomine proniorem obtineat vigorem, manu propria subterfirmavimus et sigilli nostri impressione insigniri atque a quibusdam de majoribus confratribus subscribi præcipimus.

Actum in Ticinensi civitate in Dei nomine feliciter. Amen.

Ego Petrus Cluniacensis abbas subscripsi.

Ego Arnaldus Aureliacensis abbas subscripsi.

Ego Petrus olim prior Silviniacensis subscripsi.

Ego Eravizus camerarius domni abbatis subscripsi.

Ego Balchius prior Gaizæ subscripsi.

Interfuerunt Simeon Sagunen, Rufinus filius Georgii Sartoris, Laprandus de Rubonibus, Guilielmus Januensis, Jacobus Castaneus, Frasso, testes.

Ego Mignonus notarius sacri palatii interfui, et rogatus a prædicto domno Petro abbate hoc statutum scripsi.

XXII.

Epistola prioris Argonensis ad Petrum abbatem Cluniacensem.

(Anno eodem.)

[BALUZ., *Micell.*, ibid.]

Sanctissimo Patri domno P. venerabili abbati G. Argonensis cœnobii prior simul cum omnibus suis fratribus humillimam in Christo obedientiam.

Quia divina opitulante clementia, Pater egregie, sanctarum cogitationum immissionibus fovemini, ex affluentibus sinu vestræ misericordiæ ac pietatis quotidie, non solum spiritaliter, sed etiam corporaliter educari flagitamus. De domo itaque Quintianensis

quorum in litteris monasteria et ecclesiæ quæ a Balmensi monasterio pendebant exprimuntur.

cœnobii vestræ jocunditati notificare quod verum est, succincte tamen, non incongruum duximus. Obtemperando utique caritativæ doctrinæ in exordio fratrem nostrum Gisilbertum tibi direximus: qui, Deo favente, licet cum multo sudore, quasi ex nihilo in tantum laboravit ut apud Cluniacum honestus famulatus potest haberi. Quique ibi Deo et vobis obediendo a quodam laico apud domnum Rolandum in multis accusatus est, ex quibus aliquid veritatis nihil adhuc experti sumus, quem domnus Rolandus apud cœnobio Sancti Pauli præcepit morari. Sed illè frater sub occasione consiliandi de

A hac re cum priore Sancti Gabrielis absque licentia Cremonam ivit; a qua cito reversus, regulariter susceptus est. Ex vestro autem præcepto Pontidensis prior in arctam custodiam suscepit ad ferendam lanternam. Igitur, misericordissime Pater, ego et omnes fratres nostri, quia dimittendo sæculum apud nos monasticum habitum suscepit, ad pedes vestros prostrati, supplicando vestram clementiam postulamus quatenus, eum absolvendo, ad nostrum redire faciatis claustrum. In quo Pontidensis prior minime gravatur. Valete.

PETRI VENERABILIS

DIPLOMATA.

(*Bibliotheca Cluniacensis, p. 1395 seq.*)

I.

Charta Ambroniacensis.

Ego frater PETRUS humilis Cluniacensis abbas cunctis istud legentibus notam fieri permutationem volo, quæ facta est inter nos, et domnum abbatem et fratres Ambroniacenses. Placuit enim et statutum est ab utraque parte, ad utilitatem, ut credimus, et illorum et nostram, ut Ambroniacenses deinceps perpetuo jure possideant quod habere solebamus in capella de Chalomonte, scilicet tertiam partem, et vineam unam Amberiaci, et alias duas Saisiriaci, et alias quasdam terræ particulas ibidem constitutas. Ipsi vero nobis eodem modo concedunt quidquid juris habere solebant, ad Patris scilicet capellam, et totum jus parochiale, sepulturas, oblationes, decimas, et vii sextaria annonæ, quæ solebant accipere in area nostra. Omnia quoque quæ justis permutationibus esse noscuntur, mutua vicissitudine nos ipsis, ipsique nobis, ab omni calumnia vel contradictione salva conservabunt. Quod ut perpetuo ratum permaneat, sigillo nostro pariter, et domni abbatis Ambroniacensis confirmari decrevimus, et apud nos et ipsos scripta conservari.

II.

Charta Petri dicti Venerabilis abb. Clun. IX super Ecclesiâ Sancti Dionysii de Carcere.

(Anno 1153.)

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Diligens præcedentium Patrum providentia et studiosa nihilominus sagacis providentiæ eorum solertia, alumna pacis, amica concordiæ, præsentium futurorumque consulens utilitati, hoc instituit, hoc prævidit, hoc inspirante Deo decrevit, ut quoties aliquid præcipuum agitur, vel Deo servientibus memoria dignum confertur beneficium, litterarum te-

B stimonio et scriptorum privilegio roboretur, quod memoriæ tenacius commendetur. Cujus constitutionis doctrinam divinitus editam, ego Frater PETRUS abbas Cluniacensis subsequens, actionem illam salutiferam inter piissimum regem Francorum Ludovicum, et ejus uxorem Adelaidam reginam, eorumque filios, ac priorem Sancti Martini de Campis domnum Theobaldum, et conventum solemniter peractam, de Ecclesia videlicet Montis Martyrum, et de ecclesia Sancti Dionysii de Carcere, approbo et concedo, utque nostris temporibus et futuris firmiter habeatur, inviolabiliter teneatur, rata conservetur, indissolubili scripto præsentis confirmo.

Sunt autem hæc quæ ego et conventus concessimus, ecclesia videlicet libera, eo duntaxat modo quo monachi nostri tenuerant, et decima ad eandem ecclesiam pertinens, cum vineis et terra arabili cum uno hospite apud Darentiacum, cæterisque appenditiis quæ ibidem Deo servientes possederant. Addimus præterea ecclesiam de Sancto Martyro cum vineis Adam, et Morelli culturam, culturam etiam quam domnus Matthæus prior comparavit a Warnerio de Portu.

Actum Parisiis apud Sanctum Martinum de Campis, anno ab Incarnatione Domini 1153, indictione XIV, residente in apostolica sede papa Innocentio, Ludovico rege Francorum, et domni Petri Cluniacensis abbatis anno duodecimo.

III.

Charta Petri abbatis Cluniacensis ecclesia de Morsalimis.

Venerabili domino et charissimo RICHARDO Constantiensi episcopo frater PETRUS humilis Cluniacensis abbas salutem et orationes.

Concordiam quæ inter abbatiam et monachos